

УДК 37. 026 : 766. 05

I. В. САВЕНКО

ДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ОСНОВИ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ»

У статті розглянута проблема дидактичного відбору навчального матеріалу інтегрованого курсу «Основи графічного дизайну» згідно з моделлю підготовки фахівця, що відповідає сучасним тенденціям розвитку суспільства та умовам профільного навчання старшокласників загальноосвітньої школи.

Ключові слова: дидактична одиниця, діагностичність, інструментальність, реалістичність, навчальна дисципліна, графічний дизайн.

И. В. САВЕНКО

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ СОЗДАНИЯ УЧЕБНОГО КУРСА «ОСНОВЫ ГРАФИЧЕСКОГО ДИЗАЙНА»

В статье исследуется проблема дидактического отбора учебного материала интегрированного курса «Основы графического дизайна» в соответствии с моделью подготовки специалиста отвечающего современным тенденциям развития общества и условиям профильного обучения старшеклассников общеобразовательной школы.

Ключевые слова: дидактическая единица, диагностичность, инструментальность, реалистичность, учебная дисциплина, графический дизайн.

I. V. SAVENKO

DIDACTIC PRINCIPLES OF CREATION EDUCATION COURSE «FUNDAMENTALS OF GRAPHIC DESIGN»

The authors examine the problem of selection of didactic teaching material integrated course «Fundamentals of Graphic Design» in accordance with a model of training, in line with modern trends of social development and according to school education conditions of senior school learners.

Keywords: didactic unit, prediction, instrumental setup, realistic, educational discipline, graphic design.

Сучасний стан школи і педагогіки, їх стратегічні цілі (впровадження особистісно-орієнтованого навчання, державних стандартів освіти, тощо) висувають на порядок денний проблему розробки та впровадження в шкільну практику змісту та методики навчання учнів, орієнтованої на особистість дитини. Актуальним у цьому контексті є формування художньо-графічних знань та вмінь учнів старших класів загальноосвітньої школи, які би відповідали вимогам до якості підготовки майбутніх фахівців. Окрім того, вченими визначено, що на переломі ХХ–ХХІ століть загострилися економічна, екологічна, енергетична, інформаційна проблеми, для вирішення яких людству вже недостатньо накопичених знань, диференційованих за багаточисельними розділами класичних наук. Це спричиняє тенденцію інтеграції та міждисциплінарних досліджень, які передбачають наявність фундаментальних знань, що дозволяє на високому рівні підготувати учня до практичної діяльності, навчити його розумінню сучасних проблем, сприяє формуванню вміння адаптовувати знання до сучасних умов та оволодівати новими знаннями на базі сформованої цілісної системи знань.

Впровадження інтегративних курсів, яке стає все більш інтенсивним за останні роки, вимагає ґрунтовного дослідження. Це пояснюється передусім виникненням закономірного протиріччя: обсяг навчального навантаження не може бути надмірним і разом з тим зростає потік навчальної інформації, необхідної для засвоєння. В зв'язку з цим виникає потреба в дидактичному обґрунтуванні структурних елементів змісту освіти навчальних курсів що створюються на основі інтеграції.

Різні аспекти інтеграції в навчальному процесі досліджували чимало науковців, зокрема: сутність інтеграції – С. Архангельський, В. Безрукова, М. Берулава, С. Васильєва, І. Зверев, К. Журусова, М. Махмутов; форми і види інтеграції та шляхи її реалізації – С. Ахапкін, Г. Батуріна, Ю. Дак, В. Загвязінський, В. Льченко, І. Лернер, В. Розумовський; інтеграційні процеси в професійній освіті – А. Беляєва, Ю. Ганін, М. Баранович, О. Гребенюк, В. Курок, Ю. Тюнников, І. Яковлев. Вагомий внесок у вивчення проблеми інтеграції навчальних предметів зробили А. Барбаріса, Ч. Джеймеа, Л. Уорвік (Велика Британія), Х. Дізель (Німеччина), Й. Вальчіда (Польща) А. Беплак, Ч. Кедлер (США) та ін.

Питанням інтеграції в трудовому навчанні присвячені роботи В. Андріяшина, П. Дмитренка, В. Сидоренка, Д. Тхоржевського.

Науковці визначають, що основою інтеграції є наявність так званих «інтеграторів» – об'єктів пізнання, навколо яких можуть об'єднуватися окремі знання. Такими «інтеграторами» бувають наукові ідеї, теорії (теорія систем, теорія інформації), наукові і міждисциплінарні принципи (мінімізації, інваріантності, простоти), спільні методи дослідження (математичні, методи моделювання тощо), а також наукові картини світу.

Метою статті є створення моделі навчального курсу «Основи графічного дизайну» та впровадження розробленого інтегрованого курсу в реальний процес підготовки майбутнього дизайнера-графіка.

Проведені науковцями дослідження свідчать, що на основі реалізації інтеграційних зв'язків не тільки на якісно новому рівні вирішуються питання навчання і виховання, оптимального конструювання змісту освіти, й створює фундамент комплексного бачення тими, хто навчається, складних проблем дійсності. Інтегративні курси сприяють видаленню другорядного матеріалу, зайвої деталізації і конкретизації, визначенню головного, яке працює на освіченість, формування світоглядної картини буття і діяльності людей.

Разом з тим, вони мають властивість вкладеності (ієрархічності) більш простих понять у більш загальні, що дозволяє їх легко добувати, наприклад, від базових курсів при профільному навчанні до профільних чи курсів за вибором (поглиблення, задоволення індивідуальних пізнавальних потреб). Ось чому інтеграційні зв'язки і тенденції необхідно вважати важливою умовою і результатом комплексного підходу до навчання і виховання. Крім того, укрупнення предметів, як це переконливо показали деякі дослідники, значно сприяє підвищенню інтенсивності процесу навчання. Запровадження інтегрованих курсів відкриває можливості оволодіння узагальненими, сукупними знаннями, спроможними звільнити учнів від однобічного розвитку і прискорити розширення їхнього світовідчуття, що поліпшить умови для повноцінного формування кожної особистості.

Аналіз наукових джерел показав, що інтеграція відбувається переважно на прикладному рівні. У цьому разі вона як педагогічна категорія є цілеспрямованим об'єднанням, синтезом певних навчальних дисциплін у самостійні педагогічні системи цільового призначення, що спрямовані на забезпечення цілісності знань і умінь учнів і далі – на розвиток особистості.

Процес інтеграції потребує суттєвої переробки структури і змісту тих навчальних предметів, що увійдуть до нової інтегрованої дисципліни, посилення в них спільних ідей і теоретичних концепцій. Це можливо при дотримання певних дидактичних умов інтеграції, які визначають реальні можливості забезпечення синтезу наукових знань при об'єднанні навчальних предметів.

Зміст предметів, які підлягають інтеграції, повинен перебувати на однаковому інформаційному рівні.

В. Сидоренко визначив здатність тих, хто навчається, до сприйняття синтезованих знань як психологічну умову інтеграції [5, с. 177].

При створенні інтегрованих навчальних дисциплін використовують три варіанти інтеграції:

- практично повне злиття навчального матеріалу інтегрованих предметів у єдиному курсі;
- об'єднання більшої частини матеріалу інтегрованих предметів з виділенням специфічних розділів;
- побудова нового навчального предмета з автономних блоків.

При створенні навчальної дисципліни «Основи графічного дизайну» насамперед були проаналізовані ті відомості з наук про художньо-графічну діяльність, що відображені у шкільних предметах «Образотворче мистецтво», «Мистецтво», «Художня культура», «Основи інформатики», «Трудове навчання», «Всесвітня історія», «Історія України», «Математика», «Фізика», «Етика», які ми визначили базовими відповідно до розробленої структури дизайн-графіки. Аналіз цих матеріалів показав, що вони відповідають дидактичним умовам інтеграції, тобто на їхній основі можна створити інтегровану навчальну дисципліну за умов синхроністичного вивчення та узгодження навчального матеріалу і з урахуванням принципу міжпредметних зв'язків.

Враховуючи те, що до «Основ графічного дизайну» входять матеріали різних галузей науки про створення візуальних об'єктів, які мають загальну мету, спільні поняття і терміни, оптимальною формою інтеграції буде вертикальна інтеграція, що становитиме основу змісту експериментального курсу.

Наступним етапом педагогічного проектування інтегрованого курсу «Основи графічного дизайну» є відбір навчального матеріалу, що відповідав би; рівневі розвитку науки, техніки та культури; віковим особливостям та пізнавальним можливостям осіб, які навчаються, головним ідеям і структурним поняттям науки, що є базовою для відповідного курсу (предмету); тісним міжпредметним та внутрішньопредметним зв'язкам; можливостям ознайомлення з методами науки; розвитку творчого мислення учнів; забезпеченню зв'язку теорії з практикою.

Навчальний матеріал курсу «Основи графічного дизайну» разом із відображенням у ньому в найсучаснішому і найкращому систематизованому вигляді наукового знання про дизайн повинен бути доцільним з точки зору подальшої професійної діяльності майбутнього дизайнера-графіка, а також доступним з точки зору можливостей його засвоєння. Зміст вказаної навчальної дисципліни повинен сприяти реалізації триєдиного процесу творення особистості: засвоєння соціального досвіду, виховання та розвиток.

Відбір навчального матеріалу для формування змісту «Основ графічного дизайну», безумовно, підпорядковуватиметься певним принципам і критеріям.

Згідно із загальноприйнятою думкою педагогів, до програми навчального предмета необхідно обирати факти, провідні ідеї, закони, теорії, які лежать в основі науки, що є базою для навчальної дисципліни, тобто джерелом змісту. Причому треба включати тільки беззаперечний, обґрунтований в науці матеріал з урахуванням принципу історизму, згідно з якими ознайомлення з історією виникнення і розвитку певних наукових теорій, законів тощо допомагає кращому розумінню цих положень.

При використанні загальної схеми процесу формування змісту навчального предмета матеріал «Основ графічного дизайну» був відібраний з урахуванням загальнометодичних та специфічних умов відбору навчального матеріалу, а також педагогічних умов предметно-дидактичної підготовки майбутніх фахівців в галузі графічного дизайну до створення візуальних носіїв інформації.

Для формування програми навчальної дисципліни визначені наступні загальні принципи відбору навчального матеріалу: врахування соціального досвіду; науковість; системність – врахування логіки системи знань і закономірностей розвитку наукових понять; принцип посиленості – врахування рівня підготовки учнів; єдність навчання і виховання, з метою формування і розвитку особистості учня історизм; принцип функціональної повноти компонентів курсу; принцип врахування моделі спеціаліста.

Спроби класифікувати принципи та критерії відбору матеріалів для навчальної дисципліни робили багато науковців. Однак аналіз літератури з науково-педагогічних проблем формування змісту показав, що цей процес має різні проєктивні рівні (етапи): I – загальнотеоретичного уявлення; II етап – визначення цілей навчального предмета, III –

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО Й ЕТНОДИЗАЙН У ТЕХНОЛОГІЧНІЙ І ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

визначення змісту навчального предмета, й оптимізації навчального матеріалу. Кожний проєктивний рівень (етап) передбачає наявність специфічних критеріїв. При цьому критерій більш високого рівня (більш загальний) є орієнтиром (принципом) для вироблення критеріїв на наступних рівнях (етапах).

Особливістю відбору матеріалу для курсу «Основи графічного дизайну» є те, що виховання будь-якого виду культури людини потребує широкого спектра застосування знань у практичній діяльності.

Підсумовуючи сказане, можна виокремити такі групи принципів, на які спираємося при відборі матеріалу для навчального курсу:

1) загальнодидактичні: науковості й історизму; функціональної повноти компонентів курсу;

2) загальнометодичні: формування всебічно розвиненої особистості; системності; єдності навчання і виховання;

3) спеціальні (специфічні для підготовки дизайн-графіків): фундаментальності в галузевому розумінні; врахування моделі предметно-дидактичної підготовки майбутніх фахівців в галузі дизайну до створення візуальних об'єктів.

Відбір матеріалу для дисципліни «Основи графічного дизайну» проводився у наступні етапи:

1) формалізація поняття «графічне дизайнерське мистецтво», визначення його основної мети;

2) проведення опитування з метою визначення ставлення до виховання дизайнерської культури та доцільності введення подібного курсу в загальноосвітніх школах;

3) вивчення думки вчителів загальноосвітніх шкіл про характер, зміст і спрямованість дисципліни;

4) аналіз власного досвіду викладання курсів дизайнерської спрямованості при підготовці вчителів трудового навчання;

5) розробка компетенцій старшокласників в галузі художньо-графічної діяльності;

6) аналіз літератури як спеціальної фахової, що використовується для підготовки фахівців у галузі проєктування, а також методичної літератури для підготовки майбутніх дизайнерів.

На підставі формалізації поняття «графічне дизайнерське мистецтво» і його педагогічного розуміння була визначена мета курсу – підготовка майбутнього дизайнера-графіка до створення візуальних об'єктів. Отже, зміст навчального курсу повинен сприяти формуванню усіх компонентів дизайн-проєктування у галузі графіки.

Відповідно до визначеного змісту компонентів до складу навчальних матеріалів курсу входять матеріали, що будуть розкривати взаємозв'язок природи і людини, базові відомості з наук і дисциплін, пов'язаних з дизайн проєктуванням; формуватимуть цінності і мотиви у поведінці щодо здійснення свідомого вибору об'єктів проєктування, способів їхнього виготовлення залежно від особливостей і призначення носія інформації; сприятимуть набуттю досвіду творчості в процесі проєктування і виготовлення.

Вирішальну роль у відборі навчальних матеріалів для створюваного курсу відіграв аналіз літературних джерел, який дав можливість відібраний матеріал згрупувати за змістом в окремі теми. У результаті цієї роботи був відібраний певний матеріал, який склав підґрунтя теоретичної частини «Основи графічного дизайну».

В межах відбраного матеріалу, можливо, не всі відомості є важливими для вирішення завдань вказаного навчального курсу. Для більшої об'єктивності у відборі матеріалу ми використали метод експертної оцінки значущості окремих відомостей. Цей метод широко і успішно використовувався в дослідженнях А. Верхоли, Б. Гершунського при розробці певних навчальних курсів.

Методом передбачається залучення експертів, які умовно поділяються на «внутрішніх» та «зовнішніх». У дослідженні А. Верхоли до «внутрішніх» експертів відносяться викладачі споріднених предметів (курсів) одного вузу, а до «зовнішніх» – фахівці-практики, інженери-конструктори певних виробництв.

У нашому випадку «внутрішніми» експертами були вчителі споріднених предметів одного загальноосвітнього навчального закладу, а «зовнішніми» – дизайнери-практики та інженери-конструктори певних виробництв.

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО Й ЕТНОДИЗАЙН У ТЕХНОЛОГІЧНІЙ І ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Рівень компетентності експерта оцінювався відповідним числовим коефіцієнтом. Орієнтовно значення компетентності експерта за окремими показниками визначались наступними числовими коефіцієнтами:

- стаж роботи в галузі проблеми, що обговорюється: до 5 років – 0,4, до 10 років – 0,7, більше 10 років – 0,8;
- наявність кваліфікації: вчитель-методист, вчитель вищої категорії – 0,8, вчитель I категорії, вчитель II категорії, спеціаліст – 0,6;
- обґрунтування думки з проблеми, що обговорюється: на підставі педагогічного досвіду – 0,6, інтуїтивно – 0,2.

У результаті складання числових коефіцієнтів за кожним показником виходив сумарний бал A , що характеризував експерта. Обрахування загальної компетентності експерта: $K = A / A_{\max}$, де $A_{\max}$ – максимально можлива сума балів. Аналіз рівнів компетентності експертів довів, що експерти є достатньо кваліфікованими, тож результати ранжування достовірні.

Внаслідок проведеного експертного аналізу відібраного матеріалу сформовані окремі теми, що склали основу навчального курсу «Основи графічного дизайну»: вступне заняття; історія розвитку графічного дизайну; основи композиції; основи кольорографічного відображення інформації; знакові системи у графічному дизайні; візуальні комунікації і поняття фірмового стилю; графічний дизайн і реклама; графічний дизайн і упаковка; основи виробничої графіки; графічний дизайн та сучасні комп'ютерні технології.

Таким чином, здійснений нами відбір навчального матеріалу потребує подальшого структурування з метою систематизації та побудови курсу згідно з законами формальної логіки та принципу послідовності і в подальшому – використання системного підходу в навчанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андріяшин В. І. Удосконалення підготовки вчителя загальнотехнічних дисциплін / Андріяшин В. І., Антонів П. М., Вихрущ, А. П.; під ред. Д. О. Тхоржевського. – К.: КДПІ, 1992. – 72 с.
2. Гершунский Б. С. Прогностические методы в педагогике / Б. С. Гершунский. – К.: Высшая школа, 1974. – 208 с.
3. Дидактика средней школы: некоторые проблемы современной дидактики. / учеб. пособие для слушателей ФГОС; под ред. М. Н. Скатки на. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1982. – 319 с.
4. Дмитренко П. В. Дидактичні умови формування графічних знань і вмінь в учнів IV–VIII класів загальноосвітньої школи (на матеріалах трудового навчання і креслення): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / П. В. Дмитренко. – К., 1986. – 25 с.
5. Сидоренко В. К. Інтеграція трудового навчання і креслення як засіб розвитку технічних здібностей школярів (дидактичний аспект): дис ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Віктор Костянтинович Сидоренко. – К., 1995. – 376 с.
6. Secondary education in Europe: problems and prospects. CE publishing. – Strasbourg, 1997.
7. Coolahan J. Competencies and knowledge. Materials CE. – CDCC, 1996.